

BALOGH JÁNOSNÉ HORVÁTH TERÉZIA
Meglepetéseredmények
Csepreg helytörténetének kutatása során

Általános tájékoztatásul

Csepregről elszármazott vagyok. Ennek okán és néprajzi szakképzettségem révén jutottam ahhoz, hogy néhány helytörténeti témát kutassak a város vonzáskörzetében, ezen a ma Vas vármegyei területen, amely az általam vizsgált időszakokban még Sopron vármegyéhez tartozott.

Budapesten születtem 1941-ben. Édesapám, dr. Horváth Endre jeles újjörög filológus, Mindszenten született 1891-ben. Édesanyám egy másik Horváth nevű családból származott, Csepregi Horváth Lilian volt a lánykori neve. Budapesten született 1902-ben.

Apja, az én anyai nagyapám viszont Csepregen született 1853-ban, ő az, aki leginkább ideköt. Budapesten alapított családot

és ott halt meg, ott áll sírköve. Ő az a dr. Csepregi Horváth János, aki a helyi iskola névadója lett országos jelentőségű életműve jogán. Viszont a csepregi temetőben nyugszanak szülei, akiknek a többi gyermeke javarészt itt vagy a környéken élt.

Itteni kutatásaimat 1969-ben egyetemi és családi indíttatásra kezdtem. Utána szünet következett az egyéb szakmai és családi elfoglaltságaim miatt. Az 1990-es évek közepén csepregieként kaptam új lendületet helyi témák kutatásához, amelyekkel azóta is folyamatosan foglalkozom. Újabb kutatásaim nagyjából egybeesnek tehát azzal a harminc évvel, amióta Csepreg újra város. Ebben az időszakban évente nyújtottam valamit Csepregnek, ami beilleszkedett a helyi művelődés és a hagyományápolás történetébe.¹

1 Köszönetet mondok az adatszolgáltatóknak, együttműködőknek és más segítőknek, akik nélkül nem érhettem volna el ennyi eredményt, mint amennyiről itt beszámolhatok. Az igazságosság kedvéért ábécérendben sorolom a neveket. Balogh János (Budapest), Balogh János Mátyás (Budapest), Balogh Katalin (Budapest), Balogh Lídia (Budapest), Bencsics Miklós (Eisenstadt), Casanova, Alix (Toulouse), Castell, Ghislaine (Toulouse) Csóka József (Bük), dr. Dénes József (Csepreg), Dominkovits Péter (Sopron), Fischer, Gerda (Dresden), Frankovics György (Pécs), Haizler Lászlóné Párdi Bea (Csepreg), Hetey Katalin (Csepreg), Horváth Gyuláné (Csepreg), Horváth (A.) József (Csepreg), Horváth (B.) József (Csepreg), Horváth (B.) Józsefné Polgár Mária (Csepreg), Horváth (B.) Zoltán (Csepreg), Horváth (B.) Zoltánné Pócza Anna (Csepreg), (ifj.) Horváth (dr. Cs.) János (Budapest), Horváth (M.) János (Csepreg), Horváth (M.) Jánosné Pajter Mária (Csepreg), (id.) Horváth (Sz.) Antalné Szabó Terézia (Csepreg), (ifj.) Horváth (Sz.) Antal (Csepreg), (ifj.) Horváth (Sz.) Antalné Miklós Erzsébet

(Csepreg), Horváth (Sz.) György (Csepreg), (id.) Horváth (Sz.) József (Csepreg), (id.) Horváth (Sz.) Józsefné Pócza Mária (Csepreg), (ifj.) Horváth (Sz.) József (Csepreg), (ifj.) Horváth (Sz.) Józsefné Pados Teréz (Csepreg), Horváth Richárd (Budapest), Katona Edit (Budapest), Kiss Béla (Csepreg), Kissné Krály Mária (Csepreg), Mayer László (Szombathely), Menyhárt Imre (Csepreg), Menyhárt Imréné Vera (Csepreg), Molnár (Acs) József (Csepreg), Oppelt, Wolfgang (Nürnberg), Pajter Jánosné Horváth Mária (Csepreg), Sudár Lászlóné Molnár Zsuzsanna (Csepreg), Sági Ferenc (Csepreg), Sárváry László (Csepreg), Szelestey László (Budapest), Székely Ágostonné Eperjesy Dóra (Budapest), Tátrai Zsuzsanna (Budapest), Wellner Lőrinc (Csepreg), Witetschka, Katharina (Wiener Neustadt), Zátonyi Sándor (Sopron), Ziembicki Erzsébet (Csepreg), Zsigray Zsolt (Budapest). – Köszönöm Csepreg Város Önkormányzatának, hogy munkám elismeréséül 2018-ban nekem ítélte a Csepreg kultúrájáért-díj címet Kulturális Tagozatban.

A népi kultúra történetének kutatása

Viselet

Miután földolgoztam a szomszédos Rábaköz viseleteit, elsősorban a kapuvárit,² egyetemi indíttatásra 1969-ben belekezdtem a Répcemellék viseletei, elsősorban a csepregi föltárásába. Az itteni hagyományos paraszti öltözködés történeti alakulása különbözött a legtöbb magyar népviselettől, ahol a 20. században a férfiak előbb tértek át a városias öltözködésre, mint a hagyományörzőbb nők. Ezzel szemben Csepregen a 19. század vége óta ez volt tapasztalható: míg a férfiak parasztos, helyi jellegű ruhadarabokba öltöztek, addig a nők már városias ruhákban divatoztak. Még egy vidékünkön, a Nagyalföld nagy mezővárosaiban jelentkezett hasonló tendencia, de ott már a 19. század derekán.

Csepregi viseletkutatásaim csak lassan értek be. Csepreg utolsó harminc évében készültek belőlük összefoglaló földolgozások.³ Számos ruhadarabról készítettem részletes dokumentációt, amit még nem dolgoztam föl.

Szokásvilág

Pütkösdi királyság

Viseletkutatásaim közben, az 1990-es évek közepe táján nagy meglepetés ért. Egy új-

ságcikket akartam elolvasni a Moson vármegyei német népviseletekről, amely a pesti *Regélő*ben jelent meg 1839-ben. A *Regélőt* először a Néprajzi Múzeum Könyvtárában kerestem, de ott az 1839-es kötet hiányzott. Mivel kíváncsi voltam, hogy milyen lehet ez a folyóirat, kikértem egy másik évfolyamát, történetesen az 1836-osat és átlapoztam. Ott vettem észre egy helyszíni tudósítást arról az évenkénti lóversenyéről, amellyel pütkösdi királyságot lehetett nyerni Csepregen.⁴ Csepregi népszokás? Tárgyi néprajzusként korábban csak a viseletre ügyeltem, másra nem. De ez a cikk annyira fölkelte érdeklődésemet a véletlenül elémm került folklórjelenység iránt, hogy saját buzgalomból belefogtam ennek a két szempontból is rendkívüli hazai népszokásnak a föltárásába.

Hamarosan fölfigyeltem arra, hogy Jókai Mór nagy sikerű, sok kiadást megért *Egy magyar nábob* című regényének egyik epizódjellegű fejezete *A pütkösdi király*.⁵ A magyar és a külföldi olvasótábor főleg innen ismerte meg a „lóversennyel választott pütkösdi király” hazai intézményét. Méghozzá tiszántúli, közelebbről nagy-kun-madarasi szokásként, pedig a mintája nyugat-dunántúli, pontosabban csepregi.⁶ Először Fried István irodalomtörténész vetette papírra azt az észrevételt, hogy Jókai forrása nem személyes emlék, hanem egy 1824-ben megjelent csepregi népszokásleírás lehetett.⁷ Majd ma-

2 Horváth Terézia: Kapuvár népviselete. = Néprajzi Közlemények, 1972. 482 p. (A teljes kötetet kitöltő egyetemi doktori értekezésemet 1968-ban fejeztem be.)

3 Balogh Jánosné Horváth Terézia: Adalékok a csepregi férfi viselethez. = Arrabona, 1992–1994. (összevont kötet), 288–306. p., uő.: Női haj- és fejviseletek vidékünkön. = Csepregi Promenádné, 2000. 11. sz. 8. p., Balogh Jánosné Horváth Terézia – Hetyésy Katalin: Gyermekviseletek vidékünkön. = Csepregi Promenádné, 2001. 4. sz. 13–14. p., Balogh Jánosné Horváth Terézia: Csepreg és környéke magyar népviseletei. = Vasi Szemle, 2008. 6. sz. 813–826. p.

4 K. J.: Csepregi lóverseny (Sopron megyében). = *Regélő*, 1836. I. félév, 45. sz. 357. p.

5 Az epizód először tárcafejezetként jelent meg 1853. augusztus 12-től kezdve a *Pesti Napló*ban. Önálló regényben először 1854-ben, Pesten.

6 A' Pütkösdi Király a' Tsepregi lófuttatásban. = Hasznos mulatságok, 1824. I. félév, 258–262. p.

7 Fried István: A csepregi pütkösdi királyok (Adalék Jókai Mór forrásaihoz). = Soproni Szemle, 1971. 1–4. sz. 262–264. p. Az ő írása alapján újította föl a népszokást a helyi Farkas Sándor Egylet 1993-ban. Később megváltozott alakban rendeztek Csepregen pütkösdi lófuttatást.

— A' csepregi legényeknek e' népünnep évenkint többre kerül 200 vforintnál, félszázad óta, ha lesz vala ka-lauzok, 200 ftjával ma 10,000 ft alapítványok lehetne! Emberbarátok igazítsátok utba őket! a' közjó egész test, ne sántikáljanak lábai. Ne feledjük egy német tudós' mondását: „So — so ... und doch ein Mensch und unser Bruder.“ — Vasmegyéből,

I g n á c z.

1. kép. Az „Ignác” álnévvel közölt cikk vége

(Észrevételek a' csepregi pünköshti királyságról. = Társalkodó, 1840. 50. sz. 201. p.)

2. kép. Gergő Elek („Ignác”) ferences csuhában
1826 és 1844 között

(<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/MuMaTu-a-multi-magyar-tudosai-1/gego-elek-1A8E/>) (Megtekintve: 2025. november 1.)

gam is áttanulmányoztam a reformkori folyóiratokban a csepregi „lófuttatást”, bizonyítottam Fried föltevését, föltartam Jókai kiegészítő publikált forrásait is.

Néprajzi irányú további kutatásaim fő eredménye fölér egy meglepetéssel: az itteni rendezvény német típusú szokás. Hasonlót csak a környező országok németiségénél és a hazai német vagy német–magyar vegyes lakosságú helységeiben gyakoroltak. Csepregen is éltek német telepesek, sőt adatok vannak arra, hogy a 18. században külön bíráik voltak.⁸

Miután kisebb-nagyobb cikkekben, többféle folyóiratban közreadtam részeredményeimet, az összefoglalást a helyi Farkas Sándor Egylet önálló könyvben adta ki.⁹

Egy döbbenetes kutatási meglepetésem a könyvbe is bekerült. Ugyanis a lófuttatásokról készült tudósításokban megnevesített mindenkori pünkösdi királyok családi körülményeit az anyakönyvekben kutatva egy olyan becses néphitadalékra bukkantam, amelyet nem lehet keresni, csak találni. A matrikulában az egyik pünkösdi király rokonságából egy csecsemő halált okozó betegségét így nevezték meg az 1839. július 7-i bejegyzésben: „meg ígizték szépsége

8 Farkas Sándor: Cseprege mezőváros története. Budapest, 1887. 384. p.

9 Balogh Jánosné Horváth Terézia: A pünkösdi király Csepregen és Jókainál. Cseprege, 2005. 110 p. (Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Folklor Tanszéke kötelező olvasmányának nevezte ki.)

[sic] miatt”¹⁰ A magyar római katolikus egyház akkor még nem tartotta babonának, hanem realitásnak a *megigézés*, azaz *szemmel verés* ártó erejét!

Míg az aktuális pütkösi király nevét a legtöbb újságtudósító megadta, a saját nevüket többen nem. Könyvem befejezésekor (2005) nem reméltem, hogy valaha is fény derül ezeknek a szerzőknek a kiletére. Időközben azonban az internet annyira gazdagodott tartalommal, hogy több forrásból is¹¹ szinte az ölembe hullott a magát „legizgalmasabban” megnevezett író nevének megfejtése, aki az 1840-es cikkét így zárta: „Vas megyéből. Ignác” (1. kép)¹². Abban a reményben, hogy találok olyan adalékot a témában, amit még nem ismertem, 2021-ben beírtam a Google-be a „Csepreg” és a „pütkösi király” keresőszavakat. Meglepetés ért: bár újabb szokásleírást nem találtam, de tizenhat év múltán egyértelművé vált, hogy a szerző a polihisztor Gegő Elek, aki többek közt néprajzzal is foglalkozott, akiről tanultunk is az egyetemen. Gegő (2. kép) Szombathelyen, Vas megyében lakott 1837 után, továbbra is a Szent Ferenc-rendhez tartozó papként. Onnan rándult át azon a pütkösön az akkor még Sopron megyei Csepregre.¹³

Lakodalmi szokások, vőfélyversek

Magyarországon a parasztlakodalom világi szertartásának rendezői, a vőfélyek és násznagyok komoly és tréfás, hosszadalmas verseknek – a maguk és a lakodalom hőseinek nevében – az elmondásával követik az ünnepi események menetét. A sokfogásos lakoma ételsorát a vőfélyek egyenként bekonferálják versekkel. Ezeket a könyv nélkül elmondott szövegeket a 18. század vége óta gyakran újra kiadott és országszerte hasonló nyomtatott könyvecskékből tanulják meg, vagy pedig olyan „vőfélykönyvekből”, amelyeket kézzel írtak, másolgattak. Az utóbbiak helyi jellegzetességeket is tartalmaznak, mint a (Csói) Horváth János csepregi parasztember 1865-ben kétféle kézírással készült füzet, amelybe jó 180 sornyi vers került.¹⁴ Ezt a versgyűjteményt a tulajdonosának fia, egy joghallgató diák, a későbbi Csepregi Horváth János átdolgozta és publikálta 1875-ben, a *Magyar Nyelvtörben* mint nyelvjárási adalékot.¹⁵ 1940 táján egy csepregi apácatanár, Rajczy Mária Mechtilda közel ötszáz sornyi lakodalmi verset gyűjtött szülőhelyén és közölt nagyobb értekezése részeként 1943-ban a *Soproni Szemlében*.¹⁶ Az ő szövegeinek a fölhasználásával vitte színre a helyi Farkas Sándor Egylet a Csepregi Lakodalmast 1993-ban és a következő években.

Alkalmam nyílt kézbe venni az „ősforrást” és számos hazai párhuzamát. Kutatásaim alapján úgy tűnik, hogy az 1865-ös

10 Balogh Jánosné Horváth Terézia: A pütkösi király Csepregen és Jókainál. Csepreg, 2005. 45. p. Nyelvjárástörténetileg is értékes adalék.

11 Schedel Ferencz: Életrajzi toldalék a' m. t. t. elhunyt tagjairól. Gegő Elek lev. tag. = A' Magyar Tudós Társaság' Évkönyvei 1842–1844, Buda, 1846. 160. p., Máta Mária: Egy elfelejtett reformkori magyar tudós, Gegő Elek (1805–1844). Budapest, 1976. 55 p. (A Magyar Nyelvtudományi Társaság kiadványai; 146.)

12 Ignác: Észrevételek a' csepregi pütkösi királyságról. = Társalkodó, 1840. 50. sz. 201. p.

13 Balogh Jánosné Horváth Terézia: A hajdani csepregi pütkösi lófuttatások egyik krónikása. = Répcevidék, 2021. 5. sz. 8. p.

14 Csói Horváth János (dédapám) vőfélykönyvét és fia, Csepregi Horváth János (nagyapám) átíratait a Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattára őrzi, kéziratgyűjteménye 8281 leltári számú dossziéjában.

15 Horváth János: Lakodalmi köszöntők. Vőfin köszöntés. = Magyar Nyelvtör, 1875. 331–332., 428–429., 522–524., 562–563. p.

16 Rajczy Mária Mechtilda: Csepreg irodalmi multja és népköltészeti hagyományai. = Soproni Szemle, 1943. 77–114., 171–241. p., különnyomatként: Sopron, 1944. és reprintben: Csepreg, 1997.

csepregi „Vőfíny köszöntés” feliratú füzet jelenleg a legkorábbi ismert kézírásos vőfélykönyv a Nyugat-Dunántúlról, amely a helyi népszokás-gyakorlatot tükrözi. Ezért nemcsak Csepreg, a Répce-mellék és Sopron, illetve Vas megye helytörténeti „csemegéje”, hanem országos viszonylatban is művelődéstörténeti tanulságokkal szolgálhat.¹⁷

Mikulás

Csepregen még a Mikulás-naphoz is fűződnek helyi szokások, amelyekre érdemes volt fölhívunk a környék figyelmét a kistérségi lapban.¹⁸

A város tanácsa 1785-ben már megtiltott egy bizonyos zajos, jelmezes-maszkos, részben Szent Miklós napjához kapcsolódó szokást.¹⁹ Ennek a – német nyelvterületek felől jött – népi színjátéknak a legelső fennmaradt hazai írásos emléke éppen a csepregi!

17 Háromrészes közlésem: Balogh Jánosné Horváth Terézia: Csepregi vőfélyversek. (I–III.) = Vasi Szemle, 2003. 3. sz. 311–320. p., 4. sz. 467–481. p., 5. sz. 551–567. p. Ezért a publikációért 2005-ben a Vasi Szemle 2003–2004-es nivódíját nyertem a történettudomány kategóriában. A jutalom összegét az előbb tárgyalt *A pünkösdi király ...* könyvem kiadásának támogatására használtam.

18 Balogh Jánosné Horváth Terézia – Horváthné Pados Teréz: Szent Miklós ünnepe két okból is különös jelentőségű Csepregen. = Répcevidék, 2020. 12. sz. 11. p.

19 Az adalék forrását keresve soproni levéltárosok segítségével állt össze döbbenetes meglepetésként a kép. A gyermekijesztő, durva szokás tiltását tartalmazó eredeti szöveget egy 1783-ban kezdett, „erős bőrkötésű” „protocollum”, a római számmal jelölt VI. tanácsi jegyzőkönyv 58. oldalára vezették be, amely 1886-ig a város „porlepte” archívumában hevert. Első közreadója a lapokat is beszámoló helyi káplán (Farkas Sándor: Csepreg mezőváros története. Budapest, 1887. 275–276. p.). Sok jelentős helytörténeti iratot csak ez a könyv őriz, ugyanis Csepreg régi iratainak jelentős része elkallódott vagy megsemmisült. – A szóban forgó szokással a néprajzosok csak az eredetitől eltérő szövegű és a hivatkozást mellőző újrakiadásokból ismerkedtek meg. Például Bálint Sándor: Ünnepi kalendárium 1. köt., Budapest, 1977. 47. p.

Mivel a plébániatemplomunk védőszentje a középkor óta Szent Miklós, itt különösen erős a tisztelete. Miklós-Mikulás közismerten a gyermekek és diákok védőszentje is. Ehhez kapcsolódott az új helyi hagyomány, amely szerint a csepregi általános iskola diákjai Miklós napján, december 6-án közösen ünnepi szentmisén vettek részt, és utána ajándécsomagot kaptak a templomban.

Családok történetének kutatása

Egy jobbágycsalád, saját őseim

Amikor 1969-ben tudományszervezés keretében irányított viseletkutatásra indultam, budapesti nagybátyámtól kaptam még egy feladatot: a helyben őrzött anyakönyvekben ellenőrizzem az ő adatait, amelyeket levelezés útján szerzett családjunk történetének összeállítása során. Akkor történt meg a staféta átadása, elindult az én érdeklődésem is rokoni kapcsolataim és az ősök szellemi hagyatékának őrzése iránt.²⁰

A második indítást helyben lakó csepregiektől kaptam, amikor az 1990-es évek közepén újra ott jártam és emléktáblát készültelk helyezni a szülőházra. Ennek keretében készült első publikációm nagyapámról, dr. Csepregi Horváth Jánosról: egy kis összefoglaló az időközben elhunyt nagybátyám kézíratai nyomán.²¹

Majd a csepregiek választása alapján 2005-ben az új iskolát nagyapámról nevezték el. Ez új kihívást jelentett számomra is. A megnyitóra nagy kiállítást rendeztem. Később az intézmény számára készítettem

20 Nagybátyám hívta föl később a figyelmemet a már tárgyalt, családjunkban megőrződött vőfélyversekre is.

21 Balogh Jánosné Horváth Terézia: Dr. csepregi Horváth János (1853–1945). A magyar szövetkezeti mozgalom és a kisipari szervezkedés egyik úttörője és vezéralakja. = Vasi Szemle, 1996. 2. sz. 245–249. p.

3. kép. Jankovich Izidor gyászjelentése, Csepreg, 1857
(az Országos Széchényi Könyvtár Gyászjelentés Gyűjteménye)

egy füzetet (Csepregi) Horváth János itteni tanulóveiről.²²

Nagyapám csak tízéves koráig élt Csepregen életvitelszerűen. Tanulni, kiemelkedni vágyott. Ezért korán megnyilvánult nála egyfajta kettősség a szülőhelyéhez való tartozásban. Naplóból válogattam szemelvényeket erről a helyi lapnak.²³ Pályája már nem szorosan csepregi téma.

Egy jegyző-tanító és családja

Bognár János tevékenységének kutatásához egy kézírásos csepregi krónikás vers helytörténeti és művelődéstörténeti jelentősége iránti érdeklődésem vezetett. A költemény

a gyilkos csepregi Szűcs Ferkó tragédiáját énekelte meg.²⁴ Szerzője, Bognár a város alkalmazásában jegyző, ugyanakkor a római katolikus egyház alkalmazásában tanító és kántor is volt. Csepregen szolgált 37 évig, 1806–1843 között. Az átlagosnál jobb „iskolamester” és „nótárius” volt. Így az ő idejében az átlagosnál magasabb színvonalat ért el Csepregen az oktatás. Személyiségének jobb megismeréséhez jellemrajzát, kézírásának elemzését is elkészítettem függelékként a róla írt tanulmányomhoz.²⁵

Bognár nagy családjából az egyik fiú kiemelkedett: Ignác, a zeneszerző és tenor

22 Balogh Jánosné Horváth Terézia: Dr. Csepregi Horváth János gyermekkori emlékei a csepregi iskoláról. Budapest, 2013. 16 p.

23 Kétrészes közlés: Balogh Jánosné Horváth Terézia: A szülőföld vonzásában és taszításában. Csepregi vonatkozású szemelvények Csepregi Horváth János ifjúkori naplójából. = Csepregi Promenáád, 2000. 4. sz. 11. p., 5. sz. 10. p.

24 A teljes verset elsőként publikálta Farkas Sándor: Csepreg mezőváros története. Budapest, 1887. 291–295. p.

25 Egy 2005-ös konferencia-előadásom nyomán készült egy gazdagabb tartalmú tanulmányom. Balogh Jánosné Horváth Terézia: Egy mezővárosi iskolamester és jegyző a XIX. század első felében. = Vasi Szemle, 2006. 4. sz. 473–496. p. – Nagyapám már a következő tanító idejében járt Csepregen iskolába.

énekes, akiről az én vizsgálódásaim előtt külön tanulmány is megjelent.²⁶

A kutatás közben ért egy kis meglepetés. Nagybátyám kéziratos családtörténetében szerepelt egy röviden említett tény, amelyhez Bognár egyik lányának esete kiegészítést is hozott, és korrekciót is.

Egy földesúri család

A magyar és horvát kettős identitású Daruvári Jankovich²⁷ család tulajdonában volt a csepregi uradalom legnagyobb része egy évszázadig, a 18. század vége és a 19. század vége között. A Jankovichok megközelítőleg ugyanakkor Horvát-Szlavóniában, a hajdani Pozsega megyében is rendelkeztek nagy kiterjedésű birtokokkal. Felváltva mindkét országban laktak, de életük végét már csak Ausztriában töltötték. Ezért lett (csepregi horvát segítőm ötletére) a róluk készült horvát nyelvű összefoglalásom címe (magyar címfordításban): *A Jankovich földesurak három hazája. Horvátország, Magyarország, Ausztria.*²⁸ A kötetet Csepreg Város Horvát Nemzetiségi Önkormányzata adta ki 2019-ben.

Sokszereplős sikertörténet a megszületése, sok önkéntes résztvevővel. Magam csepregi indíttatásra kezdtem 2001-ben foglalkozni ezzel a családdal.²⁹ A későbbiekben újabb és újabb lökéseket kaptam a főúri család nemzetközi kapcsolatainak okán nemcsak magyar, hanem magyarországi és horvát-

26 Zátonyi Sándor: Bognár Ignác (1810–1883). = Vasi Szemle 1966. 2. sz. 261–265. p.

27 A család gyakran a Jankovics névalakot használta (vö. 3. kép).

28 Balogh Jánosné Horváth Terézia: *Tri domovine Janković vlastela. Hrvatska, Ugarska, Austrija.* Csepreg, 2019. 231 p.

29 Balogh Jánosné Horváth Terézia: *Sír az angyal a csepregi temetőben. Még egyszer a katolikus temetőről.* = Csepregi Promenádné, 2001. 7–8. sz. 9–10. p.

4. kép. A Jankovich Ernesztina által 1858-ban készített kazula viselésben, 2016
Fotó: Kissné Krály Mária, Csepreg

5. kép. Jankovich Mária Felicia menyasszonyi koszorúja és fátyla 1883-ból

Fotó: Haizler Lászlóné Párdi Bea, Csepreg, 2007

országi horvát, sőt horvátországi cseh részről is. Épp csak említve a német és osztrák közreműködőket. Különösen gyümölcsöző kutatási együttműködés alakult ki egy franciaországi francia Jankovich-rokonnal és segítőtjével. Az a gesztus képezte életem legnagyobb intenzitású szakmai meglepetését, amikor 2013 decemberében drótpostán először jelentkeztek nálam.

Saját érdeklődésem a földesúri család egyik tagja, Izidor iránt a viseletkutatásból kinőtt szokástémámra, a csepregi lófuttatásra vezethető vissza, mert ő szponzorálta ezt a pünkösdi rendezvényt. Hamarosan a család többi tagjához is eljutottam, külső motivációra. Előadásokat is tartottam (Csepreg és Bük), kiállításokat is készítettem (Csepreg, Bük, Daruvar) erről a családról.

6. kép. Jankovich Mária Felicia teljes menyasszonyi öltözékben

Fotó: Atelier Adèle, Wien, 1883
(Toulouse-ban, családi tulajdonban)

Kisebb-nagyobb publikációim megjelentek magyarul vagy horvátul.³⁰

A művelődéstörténeti tanulságokat is produkáló Jankovich-kutatásom története nem szűkölködött meglepetésekben sem.

30 A földesúri család 2012 előtti kutatástörténetét publikáltam. Balogh Jánosné Horváth Terézia: Közelítések a Daruvári Jankovichokhoz. = Napút, 2012. 9. sz. 87–96. p. uő.: Daruvári Jankovich Izidor élete és tevékenysége. = Vasi Szemle, 2008.1. sz. 36–62. p., uő.: Csepreg egyik hűbérura, gróf daruvári Jankovich Antal. = Vasi Szemle, 2012. 5–6. sz. 588–608. p. – Főleg a Jankovich-kutatásaim elismeréseként vehettem át 2015-ben a Vas Megye Önkormányzata Szolgálatáért Kisebbségi Tagozata érmet.

1857 februárjában Csepregen meghalt Jankovich Izidor. Halálával és temetkezési helyével kapcsolatban legenda terjedt el erről a kegyetlen emberről az uradalomban. Valóságselemek is beleszövédktek, amelyek számomra is majdnem hihetővé tették a történetet,³¹ ami szerint eredetileg a Boldogasszony-templom kriptájába temették. Pár nappal a temetés után csodálatos dolog történt. Az oltár fölötti Mária-szobor elhagyta helyét, kijött a templomból és harangzúgás közepette kijelentette, hogy addig nem megy vissza, amíg „azt a dögöt” el nem viszik onnan. A földesúr koporsóját ökrös szekérral alig bírták elvontatni egy közeli helyre, ahol elásták. De hol lehet valójában a sírja? Nagy meglepetést jelentett, amikor előkerült meg több év után 2006 végén a csepregi anyakönyvben Izidor halálának bejegyzését, amikor rászántam magam a latin nyelvű megjegyzés tanulmányozására. Magyar fordítása: „Kempf János lelkész segítségével Csepregen február 23-án beszentelték, utána átszállították Szlavóniába, Straxemánban temették el március 3-án.” Hamarosan e-mailben megnyugtató igazolást kaptam Strazsemánból. Majd 2018-ban előkerült Izidor gyászjelentése német és magyar változatban is, amely még inkább megerősítette, hogy Izidor sírját nem Csepregen kell keresni (3. kép).

1857 decemberében Csepregen meghalt, ott temették el és ott áll a sírköve is Markovics Kálmánnak. A hatéves kislány anyja, Jankovich Eleonóra Ernesztina az egyik lánya volt Izidornak. Sokat adakozott a helyi templomnak. 2016-ban a fő kutatóársam a segítőjével együtt Horvát Napra készült és a csepregi plébánia sekrestyéjében ke-

resett alkalmas kazulát az ünnepi misére. Az egyiknek a belsejében tintával írt latin nyelvű szöveget találtak. Nagy meglepetést tartalmaz. Magyarul: „Tekintetes Cserneki Markovics Eleonóra úrnő, született daruvári Jankovics, saját kezével hímezte és ajándékozta Csepregnek 1858. március 30-án” (4. kép).³² Analógiák alapján föltételezhető, hogy az úrnő a gyermeke emlékére készítette az ajándékot.

1874-ben Bükön halt meg Jankovich Klementina, Izidor másik lánya, aki apjától Bő és Bük községeket örökölte a csepregi uradalomból. Másik csepregi munkatársam figyelt föl rá, hogy sírfeliratuk szerint egy napon haltak meg férjével, Markovics Gusztávval. Mi lehetett ennek az oka? Megnéztem az anyakönyvet. A nő halál oka: „Szívgyörcs és mellhártyagyulladás.” A férfié: „gümös lerakodmányok az agyhártyákon”. Ennyi. Lemondtunk arról, hogy további részleteket megtudhatunk, mígnem 2015-ben váratlanul érkezett e-mail-mellékletként a döbbenetes meglepetés egy francia nyelvű levélben, amit a magyarországi Jankovichok írtak a Toulouse-ban élő rokonoknak és ők megőrizték a levelet. A fehér hajú férj annyira kétségbeesett, hogy még aznap öngyilkos lett revolvere segítségével!

1883-ban Csepregen tartotta esküvőjét Jankovich Gyula idősebb lánya, Mária. Sok adalékot találtam az eseménnyel kapcsolatban és 2008-ban közreadtam a helyi lapban. Ott fogalmaztam meg: „Azt már valószínűleg soha nem fogjuk megtudni, hogy milyen esküvői ruhát viselt ez a [...] menyasszony, de a fejéke ma is látható!” éspedig a Boldogasszony-kápolnában.³³ Nyolc év elteltével titkos vágyam mégiscsak teljesült:

32 Balogh Jánosné Horváth Terézia: Nemzetiségként városi közegben. Horvát Nap Csepregen. = Répcsvidek, 2017. 10. sz. 11. p.

33 Balogh Jánosné Horváth Terézia: Főúri esküvő 125 évvel ezelőtt Csepregen. = Promenáád, 2008. 10. sz. 10. p.

31 Balogh Jánosné Horváth Terézia: Jankovich Izidor sírjának rejtélye. = Promenáád, 2007. 4. sz. 13. p., uő.: Jankovich gróf temetésének mondája. = Promenáád, 2007. 5. sz. 11. p.

2016-ban az említett franciák meglepetésszerűen elküldték a teljes alakos képet. Ez lett a leglátványosabb meglepetés a kis kutatógárdánk munkája során (5–6. kép).

Az esküvő utáni évben Gyuláék eladták a pozsegai után a csepregi birtokot is és Ausztriába költöztek, ott haltak meg. Ifjabb lányuk, Anna Erzsébet személyével 1937-ben kihalt a Daruvári Jankovich család.

2012-ben egy csepregi horvát szervezésű kis csapattal fölkerestünk ausztriai Jankovich-emlékhelyeket. A tiroli Achenkirchben, ahogyan számítottunk is rá, meglehetősen érintetlen állapotban találtuk a család utolsó lakóhelyét. De egy olyan meglepetés is ért bennünket, amire igazán nem számítottunk: találkoztunk egy idős osztrák hölgygel, az utolsó tanúval, aki kislány korában még beszélt az utolsó Daruvári Jankovich grófnővel. Kutatási beszámolóm lezárásául álljon itt az ő képe (7. kép).

7. kép. Aki még látta az utolsó Daruvári Jankovich grófnőt az 1930-as évek elején

Fotó: Sárváry László, Achenkirch, 2012